

Bo Øhrstrøm og Lise Mikkelsen

Interview med Stevan Harnad

Open Access – den grønne vej til maksimering af forskningseffekten

Stevan Harnad har været fortaler for Open Access til forskningsresultater siden 1994 og giver her sine synspunkter på grøn Open Access og Open Access-mandater.

Stevan Harnad er Canada Research Chair i kognitiv videnskab ved Université du Québec à Montréal (UQAM) og professor i kognitiv videnskab ved University of Southampton.

Hvad er Open Access?

Artikler i refereed tidsskrifter er det primære mål for Open Access – ikke bøger, monografier, tekster, software, audio, video eller avis- og magasinartikler. Fokus er især rettet mod de 2,5 mio. artikler i refereed tidsskrifter, der offentliggøres i 25.000 peer reviewed tidsskrifter på tværs af alle akademiske discipliner og på alle sprog verden over. For disse 2,5 mio. årlige artikler findes der to 'grader' af Open Access:

Den første er 'gratis' Open Access, hvilket betyder, at artiklerne gøres frit tilgængelige på internettet, og den anden er 'libre' Open Access, hvilket betyder, at artiklerne både bliver gjort frit tilgængelige på internettet, men også indebærer visse genbrugsrettigheder, undertiden i form af ret til at ændre i artiklens tekst og publicere den igen som et afledt arbejde. Her i interviewet tænker jeg udelukkende på gratis Open Access, der skal forstås som gratis adgang eller online-adgang, ikke libre Open Access. Ikke alle forskere ønsker libre Open Access til deres artikler, men de ønsker alle gratis Open Access.

Derudover findes der to veje til etablering af Open Access: Den grønne vej og den gyldne vej.

Den gyldne vej til Open Access er at publicere en artikel i et peer reviewed tidsskrift, der gør sine egne artikler til genstand for Open Access (gratis eller libre). Gylden Open Access-publicering koster penge ligesom al anden publicering. Mange gyldne Open Access-tidsskrifter dækker stadig deres publiceringsomkostninger enten via abonnemeter på den trykte udgave eller via tilskud, men de

førende gyldne Open Access-tidsskrifter opkræver et honorar af forfatterens institution for publicering af hver enkelt artikel (den såkaldte omkostningsdækningsmodel for gylden Open Access-publicering). I dag er det vanskeligt at finde de ekstra penge til betaling af gylden Open Access-publicering, fordi institutioners potentielle midler til betaling er bundet til betaling af abonnemeter på tidsskrifter. Desuden er et tilbud om gylden Open Access afhængig af, at forlag omlægger til gylden Open Access, hvorimod den grønne vej til Open Access udelukkende afhænger af selve forskningssamfundet.

Den grønne vej til Open Access er at kunne publicere i ethvert af de 25.000 peer reviewed tidsskrifter, der ud over peer review-proces, godkendelse, og publicering online og/eller på tryk, også indebærer, at når det endelige peer reviewed og reviderede udkast er blevet godkendt til publicering, skal forfatteren deponere artiklen i sit institutionelle repositorium for at gøre den til genstand for (gratis) Open Access.

Hvorfor foretrækker du grøn, gratis Open Access?

Der er mange grunde til, at jeg foretrækker grøn, gratis Open Access. Den væsentligste årsag er, at det er den eneste sikre vej til etablering af Open Access, fordi vi ikke på forhånd kan vide, om (og hvornår) forlagene vil omlægge til gylden Open Access, og fordi gylden Open Access koster penge – ekstra penge. Da de penge i øjeblikket bliver brugt på abonnemeter, er det ikke muligt for forskere at betale gyldne Open Access-honorarer

for deres artikler. I modsætning hertil er det muligt for alle forskere at etablere grøn Open Access til alle deres publicerede artikler uden ekstra omkostninger. Næsten alle forskningsuniversiteter har nu institutionelle repositorer. Det eneste, der kræves, er, at universitetet og forskningsfonden i form af et mandat forlanger, at der sikres (grøn, gratis) Open Access til deres forskning gennem deponering af alle deres arbejder i det institutionelle repositorium umiddelbart efter publiceringsgodkendelse – for hvis det ikke kræves, vil de fleste forskere ikke foretage en deponering. Den eneste sikre måde at skabe 100 % Open Access på er ved at kræve gratis grøn Open Access. Det er grunden til, at jeg foretrækker den løsning.

Du har sagt, at universiteter og fonde ikke på nogen måde bør prioritere eller finansiere gylden Open Access, hvis de stadig ikke har indført et grønt Open Access-mandat – hvorfor?

Det er det, jeg kalder 'guldfeber'. Guldfeber opstår, når man mener, at Open Access primært eller udelukkende skal forstås som gylden Open Access, og at den

eneste måde, vi kan have Open Access på, er, hvis forlagene omlægger til den gyldne Open Access-model. Forlagene vælger muligvis på et tidspunkt at omlægge til denne model. I mellemtiden er det vigtigste, mest presserende og umiddelbart mest opnåelige for forskning og forskere i dag selv at skabe Open Access og ikke at forsøge at reformere forlags økonomiske modeller.

Som det ser ud nu, bruger universiteter mange penge på at abonnere på tidsskrifter – alle dem, de har råd til. Det er et problem, som vil blive mindre presserende med grøn Open Access, for hvis alle institutioner indfører grøn Open Access-mandater, vil dine brugere under alle omstændigheder have gratis (online) adgang selv til de tidsskrifter, som din institution ikke har råd til at abonnere på. Og hvis din institutions forskere publicerer i tidsskrifter, som *andre* institutioner ikke har råd til at abonnere på, vil disse andre institutioners brugere naturligvis på samme måde have (online) adgang til din institutions forskningsproduktion på grund af grøn Open Access. Som nævnt tidligere, koster gylden Open Access til især førende Open Access-tidsskrifter of-

te mere. Det kan koste mellem 1.500 og 3.500 USD eller endnu mere at publicere en gylden Open Access-artikel. Derfor har en institution i dag kun råd til gylden Open Access for en lille brøkdel af sin årlige forskningsproduktion. Og det er penge, der – hvis man har ekstra penge at bruge – vil kunne bruges, men meget Open Access vil man ikke få ud af dem. Det er derfor absurd at bruge penge på gylden Open Access uden først at indføre et grønt Open Access-mandat for *hele* institutionens forskningsproduktion – uden ekstra omkostninger overhovedet.

Kan du forklare nærmere, hvad et godt mandat er?

Det bedste mandat er et mandat, der kræver deponering af det endelige peer reviewed udkast i forskerens institutionelle repositorium umiddelbart efter publiceringsgodkendelse – ingen undtagelser, ingen forsinkelser. Grunden til, at vi har brug for mandater, og at der er et så presserende behov for Open Access, er stigningen inden for Open Access (og faldet inden for ikke-Open Access), både når det gælder den hastighed og grad, hvormed forskning tilgås, bruges, anvendes

Ordforklaring

Refereed tidsskrifter er tidsskrifter, som har indbygget peer review proces.

Peer review er en publikationsprocedure, der traditionelt benyttes for at sikre videnskabelighed og kvalitet i videnskabelige tidsskrifter. Begrebet peer review kan oversættes til dansk som forskerbedømmelse.

Et peer review af en forskningsartikel foretages efter, en forsker har indsendt sin artikel til et videnskabeligt tidsskrift: Redaktøren vurderer, om artiklen vil kunne publiceres, hvorefter artiklen sendes til 1-3 andre forskere, der bedømmer artiklen (foretager et peer review). Bedømmelserne samles i en rapport, der beskriver, hvilke ændringer der evt. skal foretages i artiklen, før den kan publiceres, hvorefter forfatteren redigerer artiklen i henhold til dette. Peer review processen gentages evt., hvorefter artiklen publiceres i tidsskriftet, og nu kaldes en peer reviewed artikel.

Repositorium er et arkiv for digitale publikationer i fuldtækt.

« Det er ikke et godt tegn, når biblioteker bliver grebet af guldfeber, men når de forstår, fremmer

des og bygges videre på – og det er formålet med forskning og det, som forskningsmæssige fremskridt måles på. I øjeblikket gør vi kun forskning tilgængelig for de potentielle brugere, hvis institutioner har råd til at abonnere på tidsskriftet, som forskningen blev publiceret i. Med Open Access bliver forskning umiddelbart tilgængelig for *enhver* bruger, uanset om brugerens institution har råd til at abonnere på tidsskriftet, som forskningen blev publiceret i. Og det gør en stor forskel. Mange studier inden for adskillige felter har vist, at Open Access ikke alene øger antallet af downloads tidligt i forskningsforløbet, hvilket betyder, at Open Access-artikler læses oftere, men også, at antallet af citater øges senere i forskningsforløbet. Det betyder ikke alene, at Open Access-forskningen læses, men også, at den bruges og videreudbygges i efterfølgende forskning.

Det er også vigtigt at forstå, at den rigtige måde at kræve deponering på er, at både institutioner og fonde kræver deponering i forskerens institutionelle repositorium. Centrale repositorer kan derefter høste fra de institutionelle repositorer. Institutionerne er den universelle leverandør af alt dette Open Access-indhold. De centrale repositorer høster indholdet, hvorefter man søger via de centrale repositorer, ikke via individuel søgning i institutionelle repositorer.

Det optimale mandat er øjeblikkelig deponering, et mandat uden undtagelser, med en halvautomatisk e-print-anmodningsknop, der sikrer 'næsten Open Access' som en mulighed for deponeringer med closed access. Desuden bør mandater være knyttet til en resultatvurdering fra universitetets side, der betyder, at forskere bliver informeret om, at den eneste

måde, hvorpå deres publikationer kan fremlægges til den årlige udviklingssamtale er ved at deponere dem i det institutionelle repositorium. Det er det bedste mandat af alle. Et mandat for øjeblikkelig deponering knyttet til en resultatvurdering. Hvis man ønsker en model for et sådant mandat, er der masser af universiteter at vælge imellem – Université de Liège er dog det første.

Det er velkendt, at forskere ofte er modvillige overfor Open Access. Kan du forklare, hvorfor det er tilfældet, og hvordan denne modvillighed kan overvindes?

Jeg har kaldt denne modvillighed for 'Zeno's Paralysis' (Zenons bevægelsesparadoks): Der findes ingen *virkelige* forhindringer for grøn Open Access, men der findes 38 indbildte forhindringer. Jeg har allerede nævnt de to mest almindelige: Hvis man ser bort fra spørgsmålet om ophavsret, er forfattere bekymret for, at forlag ikke vil acceptere deres næste artikel, hvis de forrige er gjort til genstand for Open Access. Det er ikke sandt og noget nonsens. Tidsskrifter gør sig i virkeligheden – eller lader til at gøre – store anstrengelser for at se positivt på Open Access. Så det er ikke noget problem.

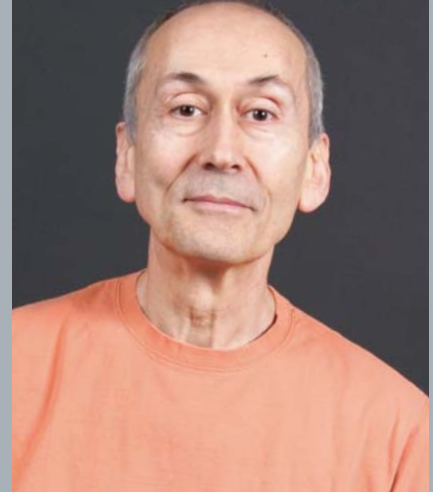
En anden ting, som forfattere undertiden også er optaget af, er, at det er meget vanskeligt og tidskrævende at deponere en artikel. Det er heller ikke korrekt. Det tager normalt under seks minutter. I betragtning af det store antal artikler, forskere publicerer hvert år, og den tid, det tager at skrive artiklen, er de ekstra seks minutter for intet at regne i forhold til alle fordelene.

Universiteter og forskningsbiblioteker har i de sidste 10 år været aktive inden for Open Access. Hvordan ser du bibliotekets rolle i fremtidens Open Access?

Bibliotekarer er uden diskussion de mest dedikerede tilhængere af og fortalere for Open Access, selvom jeg må sige, at mange af dem også en gang imellem begår den fejl, at de fokuserer på gylden Open Access og publiceringsreformer i stedet for på grøn Open Access og forskningsmæssige fremskridt. Det er fordi, de er optaget af tidsskriftskrisen og af, hvordan priserne på tidsskrifter kan reduceres, og det er ikke godt for Open Access, fordi (krævet) grøn Open Access er den sikre og direkte vej til 100 % Open Access. Gylden Open Access kan følge derefter. Det er for ambitiøst at forsøge at indføre gylden Open Access her og nu, og det vil i sidste ende stort set ikke føre til noget. Det er ikke et godt tegn, når biblioteker bliver grebet af guldfeber, men når de forstår, fremmer og støtter grøn Open Access, så er de fantastiske. Så det vigtigste, biblioteker gør, er at udføre lobbyarbejde både over for deres forskere og ledelse med henblik på at etablere grøn Open Access. De udfører lobbyarbejde for at få deres ledelse til at indføre mandater og deres forskere til at følge mandaterne ved at fortælle dem om alle fordelene, hjælpe dem osv. Bibliotekarer er de mest fuldkomne til det.

På den anden side set er det f.eks. en fejl, hvis biblioteker anser deres repositorer for at være bibliotekssamling og -katalog, for det er en stor misforståelse. Der er ikke behov for lokale søgefaciliteter på universitetsniveau – dvs. den type, man har til at søge og hente indhold i bibliotekskataloger (bøger, multimedia, sjældne

og støtter grøn Open Access, så er de fantastiske >>

dokumenter osv.) – for lokalt er det ikke her, at institutionelle eller eksterne brugere søger efter litteratur om peer reviewed forskningsartikler. De søger på høstmaskiner på globalt plan.

Et udvalg under Ministeriet for Videnskab, Teknologi og Innovation er lige nu ved at udarbejde en rapport om en national Open Access-strategi i Danmark. Hvordan ser du værdien af en sådan national strategi, og hvad er mulighederne?

Det synes jeg, er en glimrende idé! Grunden til, at det danske samfund betaler skat til forskning og forskningsinstitutioner, er, at danske borgere ønsker at få fordel af den forskning, de finansierer. Og måden at maksimere fordelene på er at optimere adgangen til forskningsresultater ved at gøre dem til genstand for Open Access. Den danske befolknings (og den globale befolknings) interesse ligger i frugterne af den videnskabelige forskning, som deres skat støtter via offentlige bevillinger og institutioner. Og for at optimere disse frugter, er det nødvendigt at sikre, at forskere og studerende over hele verden – de specialistbrugere, for hvem al denne (ofte tekniske og specialiserede) peer reviewed forskning er tiltænkt – kan få adgang til, bruge, anvende og bygge videre på arbejdet for at skabe forskningsmæssige fremskridt og anvendelsesmuligheder til fordel for den befolkning, der finansierer arbejdet, og for hvem forskningen udføres.

Det er gentagne gange blevet påvist, at Open Access maksimerer forskningseffekten: Den maksimerer antallet af downloads, den maksimerer brugen af forskningscitater og mange andre nye

metrikker udviklet i relation til forskningseffekten. Det er grunden til, at staten bør være interesseret i at indføre Open Access.

Danmark er et lille land, og en af de udfordringer, som en fremtidig Open Access-politik skal håndtere, er den forskningslitteratur, der udgives på dansk. Forlag og udgivere, der hovedsageligt publicerer på dansk, er bekymrede for deres fremtidige forretning. Skal de være det, eller har du forslag til, hvordan dette specifikke problem kan håndteres, herunder finansiering osv.?

For det første er der ingen forskel overhovedet på det globale Open Access-scenarie og det nationale Open Access-scenarie for hverken Open Access selv eller den fremtidige drejning af publiceringen af forskningstidsskrifter. Den eneste åbenbare forskel er, at lokale tidsskrifter, på lokalt sprog, er små mikrokosmoser i sig selv. For internationale tidsskrifters vedkommende vil det tage et stykke tid, før alle mandater er indført universelt, dvs. før alt internationalt indhold bliver gjort til genstand for Open Access universelt. Globalt set vil Open Access således vokse anarkistisk artikel efter artikel, institutionelt mandat efter institutionelt mandat – ikke tidsskrift efter tidsskrift. Intet tidsskrift vil blive opsagt af et bibliotek fordi 15, 20, 30 eller 40 % af dets indhold er tilgængeligt. Det er først ved eller tæt ved 100 %, at et bibliotek overhovedet vil overveje at opsig et tidsskriftsabonnement, og det vil ske for alle tidsskrifter på ca. samme tid globalt, når grøn Open Access når op på 100 %.

Hvis der indføres grøn Open Access i

Danmark, og alle de artikler, der publiceres i danske Open Access-tidsskrifter, skal deponeres i repositorier, vil det ikke nødvendigvis medføre opsigelser, hvilket resultater rundt om i verden viser. Institutioner og brugere, der har råd til tidsskrifter, vil stadig ønske at abonnere på den trykte udgave og den officielle online-udgave, den registrerede udgave. De eneste, der bruger den grønne Open Access-udgave, er dem, hvis institutioner ikke har råd til at abonnere på det pågældende tidsskrift.

Hvor lang tid vil der gå, før grøn Open Access bliver en integreret og accepteret del af det akademiske samfund?

Open Access vil ske inden for ca. to år efter, at Open Access-mandater er indført universelt af institutioner, og det vil ske institution efter institution. De ca. 180 institutioner og fonde, der allerede har indført grøn Open Access-mandater, har allerede Open Access til deres egen forskningsproduktion. Tiden er nu inde til, at resten af de 3.000 førende forskningsinstitutioner og de resterende 10.000 institutioner verden over indfører grøn Open Access-mandater, hvorefter alle vil have Open Access til de 2,5 mio. artikler, der årligt publiceres i verdens 25.000 peer reviewed tidsskrifter. Jeg kan ikke sige, hvor lang tid der går, før administratorer indser fornuften i at gøre det, der er bedst for deres institutioner, for deres forskere, for selve forskningen og for det samfund, der finansierer forskningen, men det vil de, før eller siden.

Interviewet er forkortet. Læs det fulde interview og få referencer til videre læsning på: www.bibliotekogmedier.dk/biblioteksomraadet/fokusomraader/forskning/open-access/